

Bilaga:

Tillgänglighetsprojektet 1999 - 2010

Innehåll:

Arbetsätt.....	1
Organisation.....	18
Personal.....	20
Ekonomi.....	20
Utvärderingar / uppföljningar	22

Arbetsätt

Vid projektstarten 1999 påbörjade projektledningen ett inventeringsarbete för att se vilka åtgärder i utemiljön som skulle prioriteras. Man tog kontakt med alla de då existerande 24 stadsdelsförvaltningarna för att få förslag till åtgärder för att öka tillgängligheten i respektive stadsdel. Kontakt togs också med handikapporganisationerna för att få veta vilka problem som respektive funktionshindergrupp ville få åtgärdade inom projektets ram.

En handlingsplan för arbetet under åren 1999-2002 upprättades. Senare togs även en för åren 2003-2006 fram och slutligen en för åren 2007-2010.

Projektledningen tog tidigt beslut om att varje år göra åtgärder i alla de då 24 stadsdelarna. Detta för att alla skulle vara delaktiga från början och börja ”tänka tillgängligt”. Vidare skulle man arbeta så brett som möjligt, det vill säga göra många olika typer av åtgärder, som förbättrade villkoren för så många olika typer av funktionsnedsättningar som möjligt. Allt naturligtvis inom ramen för gatu- och fastighetsnämndens ansvarsområde.

Detta arbetsätt medförde att inte så många åtgärder genomfördes i varje stadsdel de första åren. Som en följd av detta såg man inte den markanta skillnaden som förväntades av den stora satsningen, utan det är först under de senaste åren som förändringen märks.

Inventeringar av utemiljön

För att kunna arbeta mer strukturerat påbörjades efter några år arbete med en ny inventeringsmetod, som togs fram tillsammans med en konsultfirma. Inventeringen genomfördes av praktikanter från högskolorna. I sina bärbara datorer markerade de på förtryckta formulär hur verkligheten såg ut. Materialet laddades sedan ner i en databas, den så kallade Tillgänglighetswebben. Denna webb var och är en hjälp vid framtagandet av de årliga åtgärdsplanerna, som är en sammanställning över vad som ska göras för den årliga budgeten.

Tillgänglighetsplaner

År 2000 antog riksdagen regeringens proposition ”Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken”. I planen betonas vikten av att kommunerna upprättar övergripande program för sitt tillgänglighetsarbete.

Dåvarande kommunförbundet tog 2003 fram en idéskrift, ”Tillgänglig stad”, som skulle hjälpa kommunerna att upprätta tillgänglighetsplaner.

Tillgänglighetsprojektet deltog i arbetet med framtagandet av skriften.

Under 2002 påbörjade projektet också sitt eget arbete med att upprätta tillgänglighetsplaner för Stockholm. Man beslöt att upprätta en plan för varje stadsdelsnämndsområde, som 2003 var 18 till antalet, och att göra en metodikdel som var gemensam för alla. I arbetet deltog de lokala handikappården, stadsdelsförvaltningarna, färdtjänsten och SL.

I varje stadsdel inventerades de mest befolkade stråken. Planerna gav ett underlag för vilka åtgärder som behövde göras i park- och gatumiljön. Åtgärderna har sedan systematiskt betats av, stadsdel för stadsdel, stråk för stråk och år efter år.

”Passa på-åtgärder”

Förutom de planerade åtgärderna har ombyggnader för ökad tillgänglighet skett i samband med att andra aktörer, till exempel de ledningsdragande bolagen, har genomfört arbeten. Då har Tillgänglighetsprojektet bekostat åtgärder som genomförts av bolagets entreprenör, när man ändå är på plats och gräver. Ett annat exempel är när Trafikkontoret genomför underhållsarbeten. Då bekostar Tillgänglighetsprojektet ombyggnaden av till exempel angränsande övergångsställen, om gångbanaplattorna ändå ska bytas ut längs ett kvarter.

Åtgärder i utemiljön

Personer med olika funktionsnedsättningar har olika behov. Med handikapporganisationernas hjälp har Tillgänglighetsprojektet tagit fram modeller för åtgärder, som ska vara till nytta för alla. Här följer exempel på de vanligast förekommande åtgärderna.

Övergångsställen

Stockholmsmodellen är en lösning för övergångsställen, som är utformade för personer med rörelse- och synnedsättningar. För personer med synnedsättningar är det viktigt att det finns ett tickande ljud som talar om när det är grön gubbe, att det finns kontrastmarkeringar och en kännbar kant som visar var körbanan börjar. De som använder rullstol har en ramp, som gör det lättare att klara nivåskillnaden. Rampen är till nytta även för dem som har rullatorer, barnvagnar och resväskor på hjul.

Rännalar

Rännalarna leder regnvattnet från stuprören över trottoaren och ner i rännstenen. De gamla rännalarna, som var smala och med höga kanter, har bytts ut mot en ny, bred och mjukt rundad variant. Nu är det lättare att ta sig fram med en rullstol, tidigare riskerade man att fastna med de mindre hjulen i rännalaren – och i värsta fall välta. Även denna lösning är till nytta även för dem som har rullatorer, barnvagnar och resväskor på hjul.

Trappor

Trapporna har kontrastmarkerade trappsteg (på första och sista steget) för att personer som har nedsatt syn lättare ska kunna ta sig fram. De har även fått nya trappräcken, som underlättar både för personer med synnedsättning och personer med rörelsenedsättning.

Sittplatser

Sittplatser finns med jämna mellanrum för dem som behöver vila då och då. Soffor kompletteras med armstöd, som gör det lättare att resa sig.

Lekplatser

Cirka 130 lekplatser och parklekar har inventerats. Flera har byggts om och gjorts tillgängliga för barn och föräldrar med funktionsnedsättningar. Andra har fått lekredskap som kan användas av alla. Exempel på ombyggda lekplatser är Bandängen i Bandhagen och Gulsippan i Hässelby. Båtmanstorpet i Riksby är speciellt byggd för att fungera för barn med synnedsättningar och parken valdes ut som ett av utställningsbidragen i den återkommande Landskapsarkitektur Biennalen i Barcelona år 2007.

Busshållplatser

Busshållplatser höjs upp för att underlätta av- och påstigning. Kontrastmarkeringar visar dem som har en synnedsättning bland annat var bussen ska stanna.

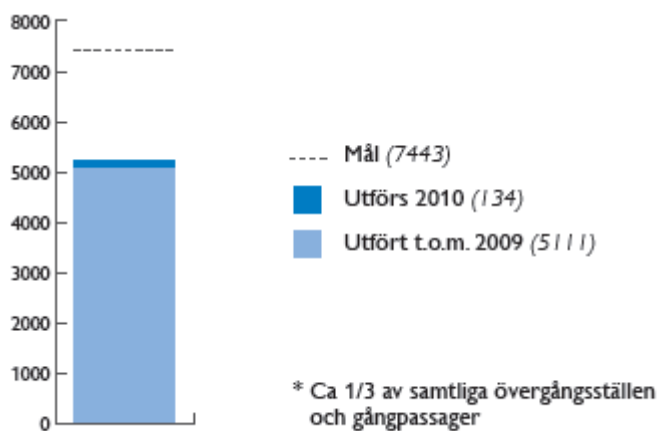
Offentliga toaletter

Offentliga toaletter byggs om och anpassas så att de kan användas av personer med rörelsenedsättning eller medicinska funktionsnedsättningar av skilda slag.

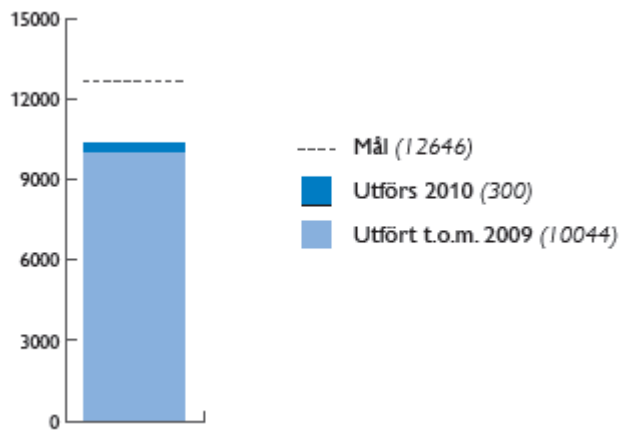
Utöver detta har Tillgänglighetsprojektet genomfört fler åtgärder, så som gångytor, ramper, ledstråk, badbryggor och ett fågeltorn, till exempel.

Nyckeltal med uppgifter om hur mycket som är gjort och vad som är kvar att göra:

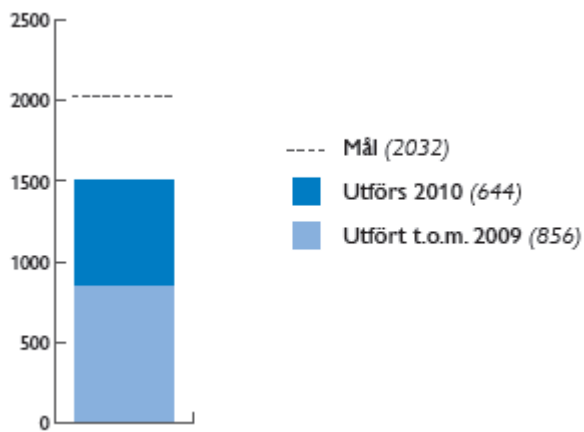
PRIORITERADE* ÖVERGÅNGSSTÄLLEN OCH GÅNGPASSAGER

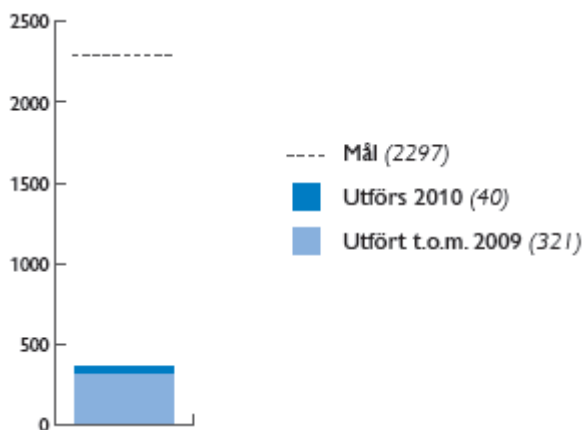
RÄNNÄLDALAR

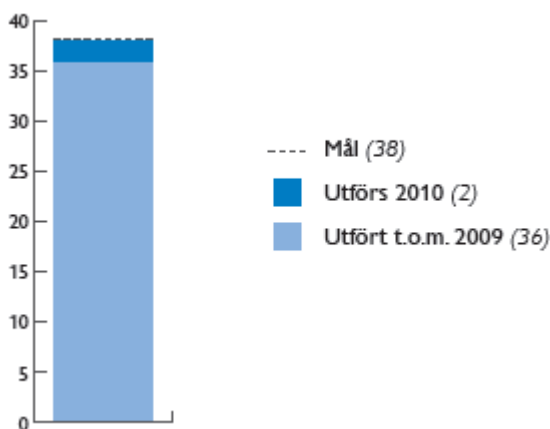
TRAPPOR (KONTRASTMARKERING)

BUSSHÅLLPLATSER

STADSTOALETTER

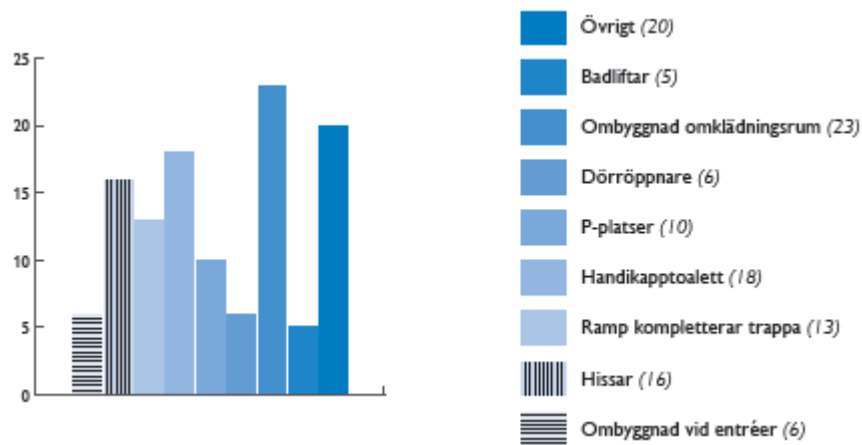
Åtgärder i stadens fastigheter, idrotts- och kulturanläggningar

Bland de åtgärder som vidtagits i stadens fastigheter finns installation av hissar och liftar, receptionsdiskar med en nedsänkt del och hörselutrustningar av skilda slag. Skyltningen har gjorts tydligare och handikappoletter installerats. I vissa idrottsanläggningar har omfattande åtgärder gjorts, som till exempel i Åkeshovshallen och Farsta ridhus. Bland åtgärder i kulturanläggningar kan nämnas förbättringar i Kulturhuset med flera ställen, se nedan.

Idrottsanläggningar:

- Idrottsförvaltningen har tillsammans med Tillgänglighetsprojektet genomfört tillgänglighetsåtgärder i sina idrottsanläggningar inom ramen för Tillgänglighetsprojektets budget för totalt 76,8 mnkr till och med 2008.
- Totalt har förbättringar genomförts i ett 80-tal anläggningar såsom sim- och idrottshallar, friidrottshall, idrottsplatser, friluftsgårdar med flera.
- Många ridanläggningar har förbättrats, då ridsport är en populär handikappidrott.
- Det som genomförts är förbättrade entréer, installationer av hissar, omklädnadsrum anpassade för funktionshindrade med handikappoletter, montering av ledstråk, personlyftar i badanläggningar, iordningställande av anhörigrum i sim- och idrottshallar, handikapparkeringsplatser med mera.
- Vandrarhemmet i segelfartyget af Chapman har gjorts tillgängligt bland annat genom installation av två hissar till samtliga däck.

IDROTTSFÖRVALTNINGEN ÅTGÄRDER 2001 – 2009

Övrigt innehåller plats vid läktarplatser, markarbeten, ledstråk, kontrastmarkeringar, bryggor, larm och halkfria mattor.

Kulturområdet:

- Kulturförvaltningen har tillsammans med Tillgänglighetsprojektet genomfört tillgänglighetsåtgärder inom kulturområdet inom ramen för Tillgänglighetsprojektets budget för totalt 45,5 mnkr till och med 2008.
- Förbättringar har genomförts i Kulturhuset, Liljevalchs Konsthall med Blå Porten, Stadsdelsbiblioteken, Stadsmuséet, Kulturskolan med Vår Teater, Stadsarkivet med flera ställen.
- Det som genomförts är förbättrade entréer, handikapptoletter, hissar, bättre belysning, hörselslingor, skyltar, dörröppnare, ramper, högtalارانläggningar med mera.
- Inköp har gjorts av hjälpmedel för att göra kulturutbudet tillgängligt, till exempel datautrustning, daisyspelare, utrustning för att texta teaterföreställningar till Stadsteatern, mobila hörselhjälpmedel med mera.
- Tillgänglighetsguide i pappersupplaga i fem upplagor samt under 2004 en nätupplaga, som kompletterats med ett syntetiskt talprogram.

KULTURFÖRVALTNINGEN ÅTGÄRDER 1999 – 2009

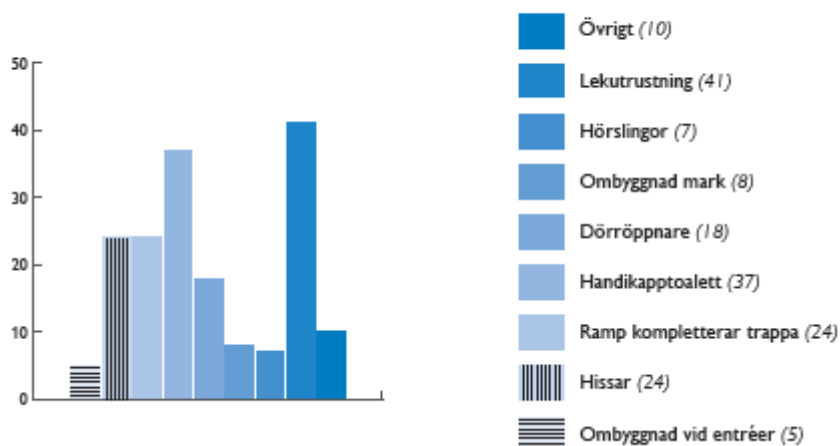

Övrigt innehåller kontrastmarkeringar, daisyspelare, punktskrift, lättläst och skyltar.

Åtgärder i Fastighetskontorets byggnader

Fastighetskontoret har tillsammans med Tillgänglighetsprojektet genomfört tillgänglighetsåtgärder i sina fastigheter inom ramen för Tillgänglighetsprojektets budget för totalt 27,1 mnkr till och med år 2008. Förbättringar har genomförts i Stadshuset, Tekniska Nämndhuset, Börshuset, Stadsbiblioteket, biblioteket i Medborgarhuset, Stadsmuséet, Sjömanshemmet, Hotell Anno, Kulturhuset, och i flera parklekar. Förbättringar gjordes i barnstugor, innan de överfördes till Sisab. På samma sätt gjordes förbättringar i sjukhem innan de överfördes till Micasa.

FASTIGHETSFÖRVALTNINGEN ÅTGÄRDER 2001 – 2009

Övrigt innehåller brygga, ledstråk, skyltning, belysning och möblering.

Granskningar

Ett viktigt arbete, som Tillgänglighetsprojektet tidigt tog på sig, var att bistå kontorets handläggare i ny- och ombyggnadsprojekt med att granska handlingar ur tillgänglighetsperspektivet. Det gäller större gatu- och parkprojekt inom trafikkontoret, men även nybyggda bostadsområden som handläggs av exploateringskontoret. Eftersom det är viktigt att tillgänglighetsaspekterna

kommer in i tidigt skede i planprocessen, har Tillgänglighetsprojektet även granskat detaljplaner på remiss från stadsbyggnadskontoret.

Samarbetsprojekt

För att bredda Tillgänglighetsprojektets arbete och få ut så mycket som möjligt både ekonomiskt och personellt har man valt att medverka i ett antal samarbetsprojekt. Det handlar både om projekt som Tillgänglighetsprojektet initierat och sådana som man blivit inbjuden till.

Postens entréer

I samband med att Postens verksamhet flyttade från egna lokaler till olika butiker, uppstod problem. Flera butiker hade till exempel trappsteg som gjorde det omöjligt för rullstolsanvändare att komma in och sköta sina postärenden. Tillgänglighetsprojektet samarbetade därför med Posten för att göra entréerna till de butiker som Posten tecknat avtal med tillgängliga. Ibland räckte det med att gångbanan höjdes något. Ibland krävdes en ombyggnad, en flyttning av entrén eller en kombination av båda.

Arbetet gav underlag till många goda exempel. De kan användas i det fortsatta arbetet med att undanröja hinder för till exempel rullstols- och rullatoranvändare vid entréer till offentliga lokaler, i enlighet med bygglagstiftningen (PBL) om enkelt avhjälpna hinder.

Entré Stockholm

Entré Stockholm är en webbaserad tillgänglighetsguide över allmänna lokaler och flerbostadshus i Stockholm. I Entré Stockholm görs ingen bedömning av hur tillgänglig en lokal är. Utgångspunkten är i stället att detaljerat beskriva hur lokalen ser ut. Den som använder guiden får sedan själv avgöra hur tillgängligheten är utifrån de egna kraven.

2008 fick myndigheten för den nationella samordningen av handikappolitiken, Handisam, i uppdrag av regeringen att genomföra en kartläggning av hur landets kommuner och landsting arbetar med tillgänglighetsdatabaser. I uppdraget ingick att bedöma om det fanns möjligheter och behov av att harmonisera upplägget i de olika databaserna. I Entré Stockholm får användaren som nämnts själv bedöma tillgängligheten, på andra ställen har man valt att visa graden av tillgänglighet med olika symboler. Frågan utreds fortfarande av Handisam i samarbete med bland andra Tillgänglighetsprojektet.

Hammarby Sjöstad

Stockholm kandiderade till Olympiska Spelen 2004. Den planerade stadsdelen Hammarby Sjöstad var tänkt att bli olympiabyn, där de aktiva skulle bo under olympiaden. Efter varje olympiad anordnas Paralympics, som är en olympiad för aktiva med olika funktionsnedsättningar. Av den anledningen bestämdes att Hammarby Sjöstad, förutom att vara ett föredöme ur miljösynpunkt, även skulle vara en spjutspets för tillgänglighet.

För att bevaka tillgänglighetsfrågorna inrättades en beredningsgrupp, med deltagare från stadsbyggnadskontorets, gatu- och fastighetskontorets och Södermalms handikappråd. Den sakkunnige i tillgänglighetsfrågor i Hammarbysjöstads-projektet blev sammankallande och ordförande. Efterhand deltog också Tillgänglighetsprojektet med sakkunskap.

Tillgänglighetsprojektet deltog även med finansiering och sakkunskap i ett forskningsarbete angående Hammarby Sjöstad, "En spjutspets i tillgänglighet", som genomfördes på socialtjänstförvaltningens FoU-enhet under åren 1999-2005.

Jag åker själv

Projektet "Jag åker själv" drevs i samarbete med FUB (För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning) och Ansgariegården. Projektet skulle belysa vilka problem personer med utvecklingsstörning kan möta när de själva ska ta sig fram och hitta i staden, och att sedan försöka åtgärda dem.

Exempel på problem som uppstår är olika former av övergångsställen, som kan vara svåra att tolka och därför skapar oro. Under senare år har ju olika sätt att dämpa bilisternas fart vid övergångsställen skapats. Man har till exempel byggt ut så kallade "öron" för att minska sträckan för fotgängarna att korsa gatan, man har gjort fartdämpande upphöjningar och markerat platsen med gatstenar, vilket gör att den ser annorlunda ut än andra övergångsställen. Ibland ska man stanna på en refug mitt på gatan, ibland ska man gå över hela gatan med en gång. Det finns övergångsställen med trafikljus och sådana utan - och så vidare, övergångsställen är bara ett av många exempel på företeelser i trafikmiljön som är svåra att hantera. En åtgärdslista togs fram för varje inventerat område.

e-Adept, navigeringsstöd för personer med synnedsättning

Tidigt efter Tillgänglighetsprojektets start framkom ett önskemål från De Synskadades Riksförbund, SRF Stockholm, att få ett hjälpmedel, där informationen gavs via talad röst, för att lättare kunna navigera i staden. Ett försök genomfördes i köpcentrum Ringen på Södermalm. Ljudfyrar med förinspelade

röstslings placerades ut vid butiksentréer och aktiverades av den synskadade genom en knapptryckning på en dosa. Systemet utvärderades och visade sig ha sina begränsningar.

En konsultfirma anlätades, som tittade över kontorets samlade befintliga digitala system och databaser. Arbetet med kontorets lokala vägdata bas kompletterades med ett digitalt gång- och cykelvägnät, som bland annat kunde användas vid navigeringen för personer med synnedsättning, tillsammans med GPS-utrustning och en mobiltelefon.

Projektet växte efter hand och intresse väcktes hos flera aktörer såsom Post- och telestyrelsen, PTS, Vägverket och Banverket samt flera pågående projekt med liknande inriktningar ute i landet. Det resulterade i ett nytt stort nationellt projekt som kom att kallas e-Adept; Electronic Assistance for Disabled and Eldery Pedestrians and Travellers. Förutom att vara ett navigeringsstöd för synskadade kan e-Adept även användas av personer med kognitiva funktionsnedsättningar, av äldre och turister med flera.

Vid ITS Världskongress i september 2009 demonstrerades e-Adept och det digitala gångvägnätet dels på mässområdet, dels vid två fullbokade bussturer till Mariatorget. Delegaterna fick prova att ta sig fram med hjälp av instruktionerna i mobiltelefonen, något som var mycket uppskattat.

e-tjänstprogrammet

Tillgänglighetsprojektet har sökt medel ur Stockholms stads e-tjänstprogram för sitt digitala gångvägnät och navigeringsstödet för synskadade. E-tjänstprogrammet är en satsning i syfte att erbjuda invånare och andra intressenter ett större utbud av tjänster inom den kommunala servicen.

Värdig Entré

Ett annat samarbetsprojekt som Tillgänglighetsprojektet deltar i och delfinansierar är Värdig Entré tillsammans med Statens Fastighetsverk och EIDD/Sverige (tidigare också benämnt designforalla.se). Projektet syftar till att hitta nya lösningar och produkter för att göra kulturbyggnader tillgängliga för alla, genom samarbete med såväl arkitekter som industridesigners. Målet är att visa att de kulturhistoriska och estetiska värdena kan behållas när entréerna blir tillgängliga.

En ny produkt som tagits fram inom Värdig Entré är en trapphiss, som är placerad inomhus på Skeppsholmen i Långa Raden, som har byggts om till hotell och som blev färdig i oktober 2009.

Liljevalchs konsthall fick inom ramen för Värdig Entré år 2008 en ny, tillgänglig entré. Den nya rampen har under hösten 2009 kompletterats med en hiss utomhus, i ett väderskydd av glas. Även denna hiss är en speciallösning som Värdig entré har tagit fram.

Stadshusets huvudentré mot Borgargården består i dagsläget av en provisorisk stålram, som är för brant för rullstolsanvändare. Inom Värdig Entré har olika permanenta lösningar tagits fram med lyftanordningar och ramper. Det alternativ som nu diskuteras är en infälld diagonal ramp i den stora entrétrappan på Borgargården. Efter att bland annat kostnaderna för projektet utretts krävs beslut om genomförande i fastighetsnämnden.

Riktlinjer

1987 antog kommunfullmäktige ”Utemiljöprogrammet” med riktlinjer för en tillgänglig och användbar utemiljö. Tillgänglighetsprojektet reviderade och kompletterade sedermera riktlinjerna i programmet ”Stockholm – en stad för alla”. Det fastställdes i gatu- och fastighetsnämnden år 2001.

Under hand skärptes lagstiftningen och 2008 togs ”Stockholm – en stad för alla. Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö” fram.

Handbokens innehåll sammanfaller numera i många fall med Boverkets föreskrifter. Den behandlar både ute- och innemiljön och är avsedd att vara ett underlag för planerare, projektörer, arkitekter, byggherrar, utförare, handikapporganisationer, handikappråd och förtroendevalda.

Handboken har distribuerats till samtliga enheter inom staden som arbetar med planering och byggande i ute- och innemiljön, liksom de upphandlade konsulterna. Den har också skickats till handikappråden, myndigheter och organisationer, handikappförbunden och olika branschorganisationer med flera. Handboken finns att ladda ner i olika format från webben.

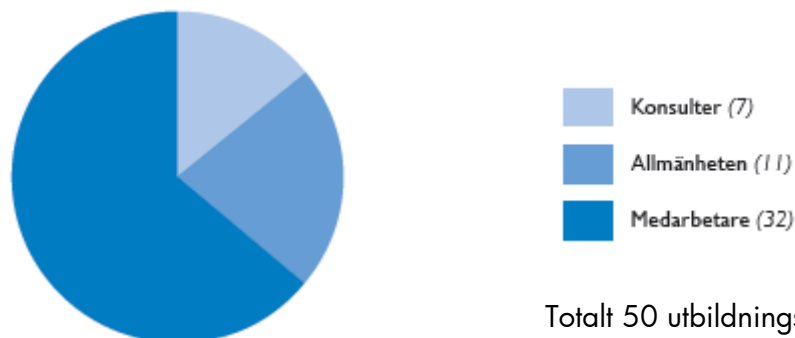
Insiktsutbildningar

Tillgänglighetsprojektet genomför halvdagsutbildningar, så kallade insiktsutbildningar, för tjänstemän, förtroendevalda och konsulter. Utbildningen bedrivs tillsammans med Bygg Klokt (sju handikapporganisationer som samarbetar för bättre tillgänglighet och användbarhet i byggd miljö) och Rekryteringsgruppen (som arbetar med aktiv rehabilitering).

Under en halv dag får deltagarna först information om olika funktionsnedsättningar och vilka olika behov av åtgärder de har. ”Stockholm – en

stad för alla. Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö” delas ut till alla deltagare. De får också testa hur det är att ta sig runt i staden med rullstol och med en synskada, med hjälp av speciella glasögon. Utbildningarna är mycket uppskattade och utvärderingarna visar att i stort sett alla deltagare tycker de har fått ökade kunskaper och en ökad insikt om hur det kan vara att ta sig fram med en funktionsnedsättning.

INSIKTSUTBILDNINGAR

Totalt 50 utbildningstillfällen

Information och kommunikation

Information, utbildning och attitydförändring är viktiga inslag i Tillgänglighetsprojektets arbete. Under åren har informationsfoldrar om projektets arbete producerats och information har också lämnats på www.stockholm.se/tillganglig. Från 2008 har Tillgänglighetsprojektet en kommunikator på heltid, för att bättre kunna kommunicera tillgänglighetsfrågorna och sprida kännedom om stadens långsiktiga och strategiska satsning på tillgänglighetsfrågorna inom den kommunala, tekniska verksamheten. En kommunikationsplan utarbetades under 2008 och har sedan uppdaterats.

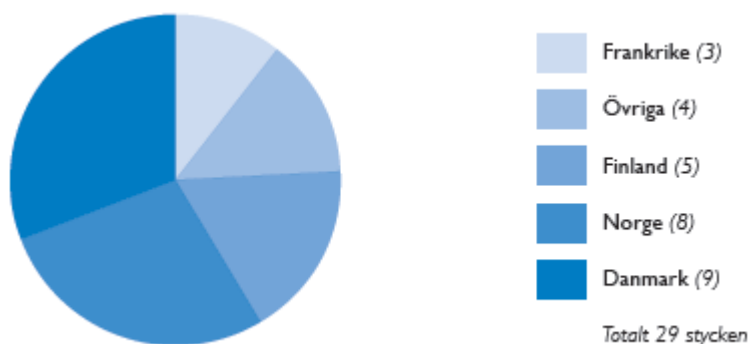
Tillgänglighetsprojektet publicerar på sin webb stockholm.se/tillganglig teckentolkade och lättlästa inslag och tillhandahåller inlästa Daisy-skivor (Digital Accessible Information System) med mera. All information som staden tar fram, oavsett om det är en trycksak, webbtexter, en film eller något annat medium, ska naturligtvis vara tillgänglig för alla. Tillgänglighetsprojektet ska verka för att motivera och inspirera stadens webbredaktörer och informatörer att tänka tillgängligt.

För att redovisa projektets långvariga arbete, och för att låta andra kommuner med flera ta del av projektets erfarenheter, pågår arbete med dokumentation med hjälp av film och bok. Under sensvåren 2010 kommer resultatet att presenteras.

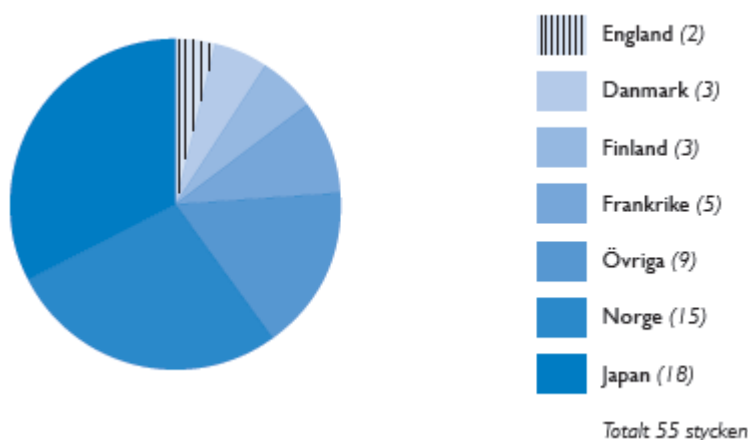
Föreläsningar och studiebesök inom och utom landet

Under åren har Tillgänglighetsprojektets medarbetare vid många tillfällen bjudits in att informera om sitt arbete, såväl inom Sverige som i utlandet. Vidare har Tillgänglighetsprojektet tagit emot ett stort antal studiebesök från hela världen. Speciellt många besöksgrupper har kommit från Japan, Frankrike och Norge.

TILLGÄNGLIGHETSPROJEKTETS STUDIERESOR TILL UTLANDET

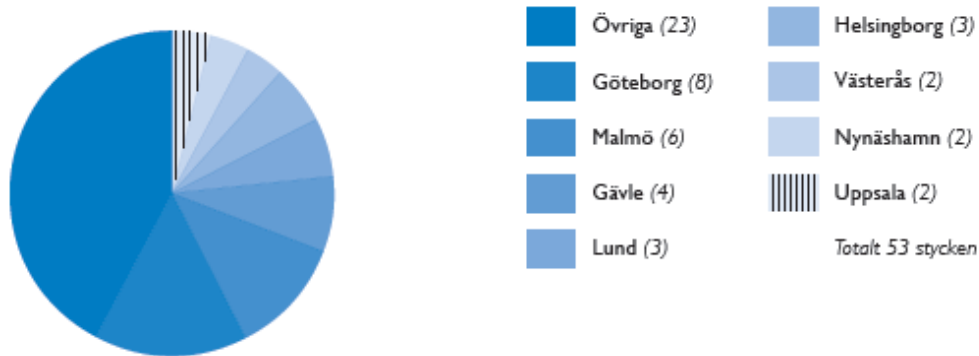
Övriga innehåller Spanien, Island, Canada och Rysland
STUDIEBESÖK FRÅN UTLANDET

Övriga innehåller Chile, Island, Italien, Belgien, Grekland, Polen, Färöarna, Spanien och Balkan.

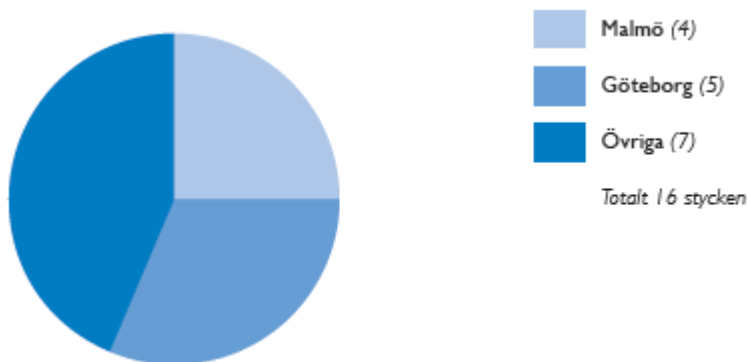
För att lära sig mer om hur andra har gjort för att öka tillgängligheten har Tillgänglighetsprojektet besökt dels andra kommuner i Sverige, dels myndigheter och annat i andra länder. Reseberättelser från dessa studiebesök har skrivits.

TILLGÄNGLIGHETSPROJEKTETS STUDIERESOR INOM SVERIGE

Övriga innehåller Gnesta, Kristianstad, Hässleholm, Kungsängen, Nora, Luleå, Hämösand, Borås, Eskilstuna, Jönköping, Trollhättan, Hudiksvall, Umeå, Ronneby, Tyresö, Trosa, Vejbystrand, Sundsvall, Örebro, Borlänge, Strängnäs, Norrköping och Kalmar.

STUDIEBESÖK FRÅN SVENSKA KOMMUNER

Övriga innehåller Gävle, Huddinge, Linköping, Örebro, Ängelholm, Uppsala och Region Skåne.

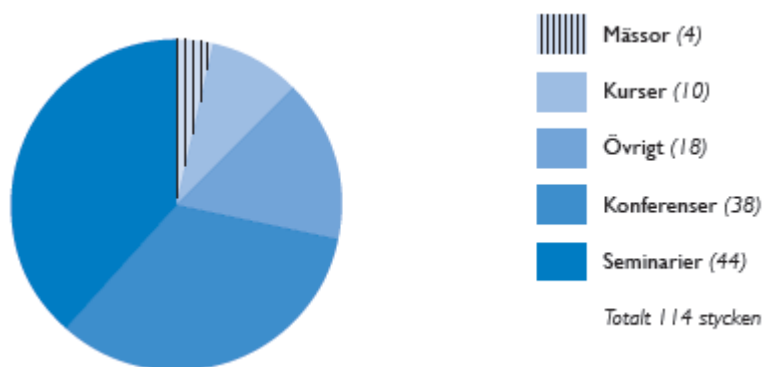
Nationellt och nordiskt utbyte

Under åren har ett samarbete skett med Göteborg och Malmö kommuner för att diskutera olika arbetssätt och genomföranden. Vidare har ett utbyte med de nordiska huvudstäderna Helsingfors, Köpenhamn och Oslo ägt rum med studiebesök, konferenser och seminarier.

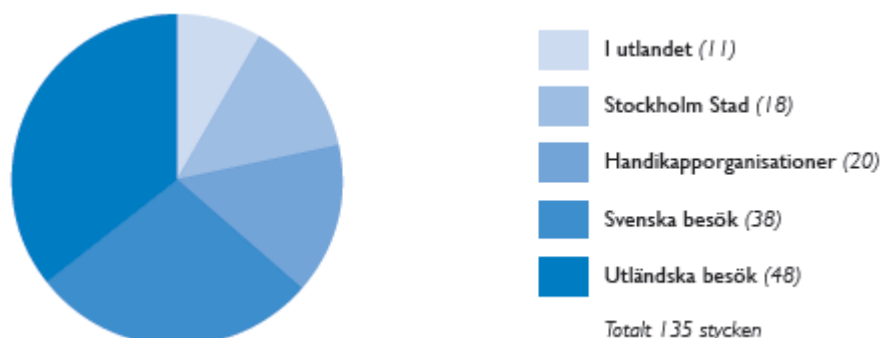
Seminarier och konferenser

Medarbetare i Tillgänglighetsprojektet har vid flera tillfällen informerat i samband med olika seminarier och konferenser.

SEMINARIER, KONFERENSER, MÄSSOR OCH KURSER

FÖREDRAGNINGAR

Årets tillgänglighetskommun 2004

För sitt framgångsrika arbete med tillgänglighet tilldelades Tillgänglighetsprojektet ett pris för 2004 års arbete. De Handikappades Riksförbund, DHR och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, står bakom priset ”Årets tillgänglighetskommun”, som delades ut i samband med DHR:s årsmöte i Vejbystrand 2005 av dåvarande socialministern Berit Andnor.

Vinnare av Tillgänglig resa 2009

I november 2009 fick Stockholms stad Sveriges Kommuner och Landstings pris Tillgänglig Resa. Utmärkelsen delas ut varje år till någon som genomfört framgångsrika åtgärder till nytta för funktionshindrades resande. I juryns motivering framhålls särskilt det målmedvetna arbetet och den genomtänkta strategin.

Informationskampanj och S:t Julianpriset

Informationsmaterial

För att staden ska kunna nå målet att bli världens mest tillgängliga huvudstad måste även den kommersiella verksamheten fungera för alla. Genom samarbete med branschorganisationer har foldrarna ”Tänk tillgängligt” och checklistan ”32 tips som ökar tillgängligheten i din butik” spritts till tusentals fastighetsägare och företagare. Även annat informationsmaterial har spritts under åren. I samband med sina tillsynsinspektioner har Polisen delat ut foldern ”32 tips”.

Fastighetsägarna och företagarna kan hitta information och goda exempel om enkelt avhjälpta hinder på www.stockholm.se/tillganglig. Tillgänglighetsprojektet står bakom informationen om tillgänglighet och enkelt avhjälpta hinder.

Operation Dörrknackning

Sommaren 2007 genomfördes Operation Dörrknackning. Ett antal rullstolsanvändare besökte butiker, caféer och andra lokaler längs flera större affärsgator i City. De delade ut informationsfoldern ”32 tips som ökar tillgängligheten i din butik” och tog tillfället i akt att berätta om hur viktigt det är att tänka tillgängligt.

Seminarier

Medarbetare i Tillgänglighetsprojektet har vid flera tillfällen informerat företagare och fastighetsägare i samband med olika seminarier och konferenser.

2003 arrangerades en konferens om tillgänglighet i kulturhistoriska miljöer. Året därefter genomfördes en konferens om tillgänglighet som tillväxtfaktor i Norra Latin. 2006 arrangerade Tillgänglighetsprojektet ett seminarium, ”Ökad tillgänglighet = ökad omsättning”, för företagare i Stockholm. Goda exempel lyftes fram och tidigare vinnare av S:t Julianpriset diskuterade tillgänglighet under ledning av Mark Levengood. I augusti 2009 informerade Tillgänglighetsprojektet vid City i Samverkans frukostmöte om arbetet med enkelt avhjälpta hinder i offentliga lokaler – ett av många exempel då projektet varit ute och informerat vid andras evenemang.

S:t Julianpriset

S:t Julianpriset delas ut till dem som gjort något bra för att förbättra tillgängligheten i sina lokaler och i sin verksamhet. Det ska handla om förbättringar i befintliga lokaler och lokalen måste ligga inom Stockholms stads gränser. Det får inte vara en lokal som ägs av staden, staten, landstinget eller någon annan myndighet.

S:t Julianpriset har i oktober 2009 delats ut till sammanlagt 11 vinnare. Pristagarna har representerat olika delar av näringslivet:

2006 gick priset till Filadelfiakyrkan på Rörstrandsgatan, ICA Nära i Axelsberg, Scandic Sergel Plaza på Brunkebergstorg samt Bruno Café & Lounge, Götgatan.

2007 var pristagarna Immanuelskyrkan, Kungstensgatan, Wirströms Järn & Färg på Folkungagatan, Ersta Konferens & Hotell och Grekiska Kolgrillsbaren, Liljeholmstorget.

2008 blev det ingen prisutdelning. Juryn för S:t Julian ansåg att det inte fanns något ställe som uppfyllde de grundläggande kriterierna bland det 30-tal tips som kommit in.

2009 vann Hotel Hansson på Surbrunnsgatan, Indiska Odenplan och Tavelmålare Bengt Elde, Drottninggatan.

Enligt kommunstyrelsens beslut kommer S:t Julianpriset att delas ut för sista gången den 16 februari 2010 i Stadshuset.

Organisation 1999-2010

Under de snart elva år som Tillgänglighetsprojektet arbetat har många förändringar genomförts i staden. Tre politiska majoriteter har avlöst varandra i Stadshuset. Från början fanns 24 stadsdelsförvaltningar som minskades till 18 och sedan till nuvarande 14. Projektet har verkat i två olika förvaltningar med fyra olika förvaltningschefer och cirka tio avdelningsansvariga som närmsta chefer.

Gatu- och fastighetskontoret

I samband med kommunfullmäktiges beslut att starta Tillgänglighetsprojektet lades ansvaret på dåvarande gatu- och fastighetsnämnden. Tillgänglighetsprojektet kom därför att placeras på gatu- och fastighetskontoret, på region innerstads markbyrå. Tre av personerna som arbetade i Tillgänglighetsprojektet var placerade på andra håll; vid region ytterstads drift- och underhållsbyrå respektive region innerstads park- och gatubyrå.

Den första januari 2001 blev Tillgänglighetsprojektet en egen byrå inom region innerstad. Projektchefen kom därigenom att ingå i regionens ledningsgrupp och

fick därigenom löpande information om vilka projekt som planerades i innerstaden.

Gatu- och fastighetsnämnden ansvarade för både den yttre miljön, gator, torg och parker etc., och för den inre miljön, det vill säga de fastigheter som nämnden förvaltade. En stor del av stadens övriga fastighetsinnehav fanns då i bolag, som till exempel de tre bostadsbolagen, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholms Hamnar med flera. Finansieringen av tillgänglighetsåtgärderna skulle ske så att gatu- och fastighetsnämnden skulle avsätta 100 mnkr årligen ur befintlig budget för Tillgänglighetsprojektets arbete. Bolagens tillgänglighetsarbete skulle genomföras med hyresfinansiering.

Omorganisation 2005 - Trafikkontoret

Våren 2005 genomfördes en omorganisation av de tekniska förvaltningarna. Gatu- och fastighetskontoret delades upp i ett Trafikkontor och ett Exploateringskontor. Fastighetsförvaltningen gick samman med Saluhallsförvaltningen till ett Fastighets- och saluhallskontor. Tillgänglighetsprojektet placerades på Trafikkontoret. Organisatoriskt delades projektet upp så att projektledningen fanns på avdelningen för trafikplanering och de områdesansvariga på gatuavdelningens olika distrikt.

Fastighetsinnehavet på gatu- och fastighetskontorets fastighetsförvaltning förändrades så, att förskolorna (som dittills kallats för barnstugor) flyttades över till Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB). Sjukhemmen, behandlingshemmen och gruppboenden med flera bildade ett eget bolag, Micasa.

Ansvar för parkfrågorna fördelades mellan exploateringskontoret, stadsdelsförvaltningarna och trafikkontoret.

Allt detta gjorde att det ursprungliga arbetet i som dittills förts i Tillgänglighetsprojektet inte alltid var lika självklart längre. Tillkom också det faktum att omorganisationen medförde byten av personer i chefsställningar, och att de ofta inte kände till projektets arbete. Med stöd av den politiska målsättningen från 1999, att Stockholm skulle bli världens mest tillgängliga huvudstad 2010, har Tillgänglighetsprojektet kunnat fortsätta göra förbättringar även efter de stora förändringarna inom stadens ansvarsområde.

Omorganisation 2007 - Trafikkontoret

Under 2007 genomfördes en ny omorganisation inom Trafikkontoret. De fem områdesansvariga medarbetarna i projektet placerades i en ny enhet: infrastruktur och tillgänglighet, på den nybildade anläggningsavdelningen. Projektledningen blev kvar på trafikplaneringsavdelningen. Under 2008 fick projektet en kommunikatör från kontorets kommunikationsavdelning, där den personen också är placerad.

Idag genomför projektet arbeten inom trafik- och renhållningsnämndens ansvarsområden. Åtgärder genomförs i idrottsnämndens anläggningar, i fastighetskontorets fastigheter och inom kulturnämndens och stadsarkivets ansvarsområden med medel ur Tillgänglighetsprojektets budget. Dessutom fortsätter arbetet med tillgänglighetsguiden Entré Stockholm på stadsbyggnadskontorets bostadsanpassningsenhet med medel ur samma budget.

Personal 1999 - 2010

Före Tillgänglighetsprojektets tillkomst år 1999 hade tre personer på gatu- och fastighetskontorets regioner arbetat med tillgänglighetsfrågor med en budget på knappt 5 mnkr per år. Dessa tre personer införlivades i Tillgänglighetsprojektets arbete, men blev inte organisatoriskt placerade i projektet. Deras kunskap och erfarenhet var till stor hjälp i initialskedet.

När Tillgänglighetsprojektet tillsattes genomförde två teknologer från KTH ett examensarbete på gatu- och fastighetskontoret, där de tittade på tillgängligheten vid sex nybyggda bostadsområden i staden. De anställdes sedan under det första året i projektet, tillsammans med en person från Älvsjö stadsdelsförvaltning, som tidigare varit sekreterare för stadens enda handikappråd. Något senare utökades projektet med en projektledare från ytterstadssatsningen och en internprojektör från gatu- och fastighetskontoret.

Efterhand utökades antalet personer som arbetade i projektet till cirka tio personer. Projektet fick en blandning av kompetenser, som visade sig vara mycket positiv. För projektledning av lite större delprojekt anlätades personer från gatu- och fastighetskontorets olika avdelningar. För projektering och byggledning anlätades konsulter och för genomförandet upphandlades entreprenörer, dels för enstaka projekt, dels som årsentreprenörer. Under 2008 fick projektet en kommunikatör på heltid.

Ekonomi 1999-2009

Vid beslutet i kommunfullmäktige 1998 att satsa på tillgänglighet avsattes 100 mnkr årligen i gatu- och fastighetsnämndens budget under mandatperioden, fram till och med 2002. Tillgänglighetsfrågorna har därefter blivit kvar som en prioriterad fråga, med samma årliga budget, oavsett majoritetsförhållandena i Stadshuset.

För gatu- och fastighetskontoret, som tidigare arbetat med en tillgänglighetsbudget på knappt 5 mnkr, blev omställningen år 1999 för stor. Man såg inga möjligheter att under året arbeta upp 100 mnkr. Kontoret föreslog därför att budgeten i stället under det första året skulle reduceras till 35 mnkr. Nämnden tog beslutet att åtminstone 50 mnkr skulle kunna arbetas upp. Vid redovisningen av 1999 kunde konstateras att 47,5 mnkr upparbetades det första året och detta trots att nämnden inte tog beslut om den slutliga budgeten förrän i juni dvs. då halva året gått.

Kultur och idrott

För 1999 avsattes, förutom de 100 mnkr i gatu- och fastighetsnämndens budget, 5 mnkr i dåvarande kultur- och idrottsnämnden för att göra kulturutbudet och idrottsanläggningarna tillgängliga.

Från år 2000 har det i budgetsammanhang angivits att 5,0 mnkr årligen ska disponeras av kulturförvaltningen för att göra kulturutbudet tillgängligt. Från 2001 ska 10,0 mnkr disponeras av idrottsförvaltningen för att göra stadens idrottsanläggningar tillgängliga. Dessa medel ska tas ur Tillgänglighetsprojektets budget på 100,0 mnkr.

De medel som idrottsförvaltningen disponerat har värdeöverförts till idrottsförvaltningen i egenskap av fastighetsägare och förvaltare.

Från år 2000 har kulturförvaltningen disponerat 45,5 mnkr ur Tillgänglighetsprojektets budget och idrottsförvaltningen 76,8 mnkr.

Fastigheter

För att göra de fastigheter som fastighetskontoret ansvarar för tillgängliga, har fastighetskontoret från år 2000 disponerat 27,0 mnkr ur Tillgänglighetsprojektets budget. När Tillgänglighetsprojektets arbete startade 1999 låg dessa fastigheter inom gatu- och fastighetskontorets ansvarsområde. Efter omorganisationer har således tillgänglighetsarbetet fortsatt i dessa fastigheter. Av detta historiska skäl

har någon värdeöverföring inte skett till fastighetskontoret från trafikkontoret, utan ersättningen har erhållits som ett bidrag.

Tillgänglighetsguiden Entré Stockholm

Stadsbyggnadskontorets avdelning för bostadsanpassning har sedan 1999 disponerat 12,8 mnkr för tillgänglighetsguiden Entré Stockholm. Guiden byggs på ett arbetsmarknadsprojekt som Stadsbyggnadskontoret deltog i och som genomfördes i mitten av 1990-talet. Arbetslösa byggnadsarbetare inventerade samtliga entréer i Stockholm. Materialet har digitaliserats och kompletterats till en tillgänglighetsguide, där användaren utifrån de egna förutsättningarna själv kan avgöra om platsen är tillgänglig. Kulturförvaltningens tillgänglighetsguide, som också finns i tryckt form, har lagts in i Entré Stockholm. Guiden finns åtkomlig på Internet.

En uppdatering av databasen och kartmaterialet för Entré Stockholm är nödvändig. Den statliga myndigheten för handikappsamordning, Handisam, har fått regeringens uppdrag att utarbeta nationella riktlinjer för tillgänglighetsguider. I samband med uppdateringen kommer Entré Stockholm att anpassa sig till Handisams riktlinjer. Målsättningen är att information om tillgänglighet i framtiden ska ingå som en naturlig del på alla hotells, butikers med fleras webbplatser, man ska inte behöva söka i en separat tillgänglighetsguide.

Upparbetade medel 1999 - 2008

Under det första året och de kommande åren har bokförda värden för Tillgänglighetsprojektets arbete varit följande: 1999 – 47,5 mnkr, 2000 – 131,6 mnkr, 2001 – 102,8 mnkr, 2002 – 102,4 mnkr, 2003 – 100,5 mnkr, 2004 – 119,9 mnkr, 2005 – 98,4 mnkr, 2006 – 98,4 mnkr, 2007 – 110,3 mnkr, och 2008 – 98,1 mnkr.

Detta ger totalt 1 009,9 mnkr av de budgeterade medlen på 1 000,0 mnkr. I de årligt redovisade bokförda värdena ligger också intäkter på totalt ca 23,0 mnkr. De utgörs dels av statsbidrag från Vägverket för att göra kollektivtrafiken tillgänglig, till exempel genom ombyggnader av busshållplatser, dels från Vinnova för utveckling av projektet e-Adept.

Tillgänglighetsprojektet har sålunda upparbetat totalt 1 032,9 mnkr under de första tio åren och med råge använt de medel som ställts till projektets förfogande.

Utvärderingar / uppföljningar

Revisionsrapport 2003

Under 2003 genomfördes en internrevision inom staden genom dess revisionskontor angående ”Stadens arbete för ökad tillgänglighet”. Revisionsrapporten daterad 4 mars 2003 DNR 420/70-03 behandlades i gatu- och fastighetsnämnden den 27 maj 2003.

Rapporten visade att stadens handikappolitik inte var tydlig och att uppföljningen av tillgänglighetsarbetet inte var tillfredsställande. Kommunfullmäktiges mål för ökad tillgänglighet borde framgå i stadens översiktsplan och genomsyra stadens planprocess. Vidare anges i rapporten att alla nämnder och styrelser ska upprätta lokala handikapplaner och att handikappråden måste ges möjligheter att aktivt delta i processen.

Revisionsrapport 2005

Under 2005 genomfördes en annan internrevision angående ”Insatser för att öka tillgängligheten i kollektivtrafiken”. Den revisionsrapporten daterad 16 december 2005 DNR 420/180-05 behandlades i trafiknämnden den 21 mars 2006.

Rapporten visar att tillgänglighetsfrågorna inte är fullt integrerade i stadens fysiska planering. Den visar också att det finns goda former för samverkan mellan staden och landstinget och att de stadsdelsvisa tillgänglighetsplanerna kan göras mer heltäckande, genom att också omfatta SL:s kollektivtrafikanläggningar. Man menar vidare att trafiknämnden bör ges bättre förutsättningar att styra sitt tillgänglighetsarbete, att kriterier och former för uppföljning måste utvecklas och att trafiknämndens nya (2005) organisation bedöms vara väl lämpad för att verkställa stadens mål för tillgänglighet i den fysiska miljön.

Uppdrag till kommunstyrelsen 2006

I den stadsövergripande budgeten för 2006 gavs fyra uppdrag till kommunstyrelsen angående stadens tillgänglighetsarbete.

- att följa upp och utvärdera Tillgänglighetsprojektet
- att ta fram mätbara kriterier för målet om världens mest tillgängliga huvudstad
- att se över behovet av uppföljning och kvalitetssäkring av stadens övriga tillgänglighetsarbete
- att ta fram en planering för stadens arbete med att eliminera enkelt avhjälpbara hinder i publika lokaler och på offentliga platser fram till 2010.

De två första punkterna, som berörde Tillgänglighetsprojektets arbete, ledde fram till genomförandet av en workshop under 2006.

Utvärdering/workshop 2006

På uppdrag av stadsledningskontorets infrastrukturavdelning genomförde en oberoende konsult under 2006 en utvärdering av Tillgänglighetsprojektet daterad 14 juli 2006. Vidare genomfördes under 2006 under ledning av stadsledningskontoret tre workshops för att bland annat diskutera mätbara kriterier för tillgänglighetsmålet. Här deltog en arbetsgrupp från stadens förvaltningar och stadens Funktionshinderombudsman. Arbetet genomfördes med bistånd från den nationella samordningsmyndigheten för tillgänglighetsfrågor, Handisam, och med stöd av en konsultfirma.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande ”Utvärdering av Tillgänglighetsprojektet, samt redovisning av uppdrag om mätbara kriterier för målet om världens mest tillgängliga huvudstad”, daterat 2006-11-28, togs aldrig upp till behandling i kommunstyrelsen.

Enkätundersökningar 2006 – 2009

Näringsidkare

Inom ramen för informationskampanjen till näringsidkarna och S:t Julianpriset låter Tillgänglighetsprojektet sedan 2006 genomföra en enkätundersökning till 450 näringsidkare, för att undersöka hur väl de känner till stadens mål för tillgänglighet samt deras bedömning av hur tillgängliga de egna lokalerna är.

Företagens kännedom om stadens mål att bli världens mest tillgängliga huvudstad år 2010 ökade från 38 procent år 2005 till 52 procent 2009. Kännedomen om S:t Julianpriset ligger 2009 på 24 procent och kännedomen om ”enkelt avhjälpna hinder” håller sig mellan 35 och 41 procent. Inte så många har planer på förbättringar av tillgängligheten, det rör sig mellan 11 och 16 procent. Man bedömer den egna fysiska tillgängligheten som halvgod, medan uppfattningen om det egna bemötandet når upp till 75 procent.

Medborgare

Tillgänglighetsprojektet har under ett antal år haft med några frågor till stadens medborgare i Utrednings- och Statistikkontorets så kallade Stockholmsbuss, som innehåller ett större antal frågor från stadens förvaltningar och bolag.

Kännedomen om stadens mål att bli världens mest tillgängliga huvudstad år 2010 låg 2005 och 2009 på 37 procent. Åren däremellan fanns en svacka där kännedomen låg tio procent lägre. Andelen som absolut kan/kanske kan tänka sig att göra påtryckningar av näringsidkare och andra för att nå målet ligger mellan drygt 50 – 59 procent. Runt 25 procent anser genomgående under åren att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning i offentliga lokaler är ganska bra, medan siffran för ”ganska dålig” ligger runt 20 procent. Kännedomen om S:t Julianpriset ligger runt 20 procent.

Medarbetarenkät 2008

Tillgänglighetsprojektet lät under 2008 göra en webbenkätundersökning bland medarbetare inom de tekniska förvaltningarna och personal med liknande arbetsuppgifter på andra förvaltningar inom staden. Syftet var att kartlägga kunskaperna om och attityderna till stadens arbete för ökad tillgänglighet. 708 personer kontaktades och svarsfrekvensen blev hög, 86 %. Nio av tio kände till att Stockholm vill bli världens mest tillgängliga huvudstad år 2010, men målen för fysiska miljön var inte lika kända, det vill säga hur man arbetar för att eliminera enkelt avhjälpna hinder. 7 av 10 kommer ofta i kontakt med tillgänglighetsfrågor i sitt dagliga arbete. Webben var inte särskilt känd, men den information man fått från projektet var uppskattad. Insiktsutbildningarna fick högsta betyg av dem som deltagit.

Uppföljning av tillgänglighetsarbetet i staden 2008

Under 2008 genomförde stadsledningskontorets finansavdelning en uppföljning av stadens tillgänglighetsarbete. I tjänsteutlåtandet ”Världens mest tillgängliga huvudstad 2010” daterat 2008-05-28 från stadsledningskontoret till kommunstyrelsen föreslogs kommunfullmäktige besluta följande:

1. Den redovisning som lämnas i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande avseende uppföljningen av stadens Tillgänglighetsprojekt godkänns.
2. Berörda nämnder uppmanas att säkerställa att tillgänglighetsfrågorna kommer in i ett tidigt skede i plan- och byggprocessen.
3. Stadens nämnder uppmanas att till 2010 särskilt beakta den konkretiseringen av målet om tillgänglighet som görs i det handikappolitiska programmet.

Kommunfullmäktige tog beslut i enlighet med kommunstyrelsens förslag 2009-09-07.

Uppdrag – upplevs Stockholm som tillgängligt? 2009

I budget för 2009 fick trafik- och renhållningsnämnden i uppdrag att undersöka hur Stockholm upplevs som en tillgänglig stad av personer med funktionsnedsättningar.

Uppdraget kom att genomföras av stadsledningskontoret i samband med att de lät genomföra en medborgarundersökning i olika frågor. Den genomfördes under veckorna 18-24 till stadens medborgare, totalt 4 200 personer varav 57 procent besvarade undersökningen. Totalresultatet har viktats baserat på antalet boende i respektive stadsdel. Undersökningen har genomförts årligen sedan 2007. Resultatet är att 85 procent av stockholmarna anser att det är enkelt att ta sig fram på trottoarer och gångvägar i den stadsdelsförvaltning de bor.

Uppdrag att utreda fortsättningen - 2009

Till år 2009 tog kommunfullmäktige beslutet i verksamhetsplanen för Trafik- och renhållningsnämnden, att den genom Tillgänglighetsprojektet ska utreda projektets arbete även efter år 2010, vilket föranleder detta tjänsteutlåtande.

Inom ramen för uppdraget till trafik- och renhållningsnämnden att utreda Tillgänglighetsprojektets fortsättning efter 2010, genomfördes en workshop i september 2009. Deltagarna kom från de tekniska förvaltningarna, kulturförvaltningen, idrottsförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna, stadsledningskontoret och funktionshinderombudsmannen. Cirka 25 intervjuer med de medverkande gjordes som förberedelse.

Bland många andra slutsatser som drogs kan nämnas att deltagarna menade att utan Tillgänglighetsprojektet skulle Stockholm aldrig vara så tillgängligt som idag. Till framgångsfaktorerna räknas den politiska enigheten i frågan, de tydligt avsatta medlen och det faktum att projektet utvecklats och arbetats efter en strategi.

Uppdrag att ta fram strategi för alla stadens nämnder och styrelser

I majoritetens förslag till budget för 2010 anges bland annat att Trafik- och renhållningsnämnden ska ta fram en strategi för hur alla nämnder och styrelser ska bedriva tillgänglighetsarbetet som en del i den ordinarie verksamheten.

Slut